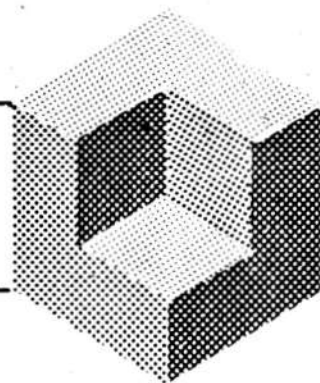

Oktatás és nyilvántartás

SZÁMÍTÓGÉP ÉS OKTATÁS

A számítógéppel segített oktatás és a számítógépet használók oktatása a könyvtárügyben

Bobokné Belányi Beáta

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Edwin Parker egy kutatási sorozatot lezáró jelentésében azt állítja, hogy a világ új társadalmi forradalom előtt áll, ez az ún. "információs forradalom", jelentősége a 19. századi ipari forradaloméval és az annak eredményeképpen végbement társadalmi átrendeződéssel vetekszik [1]. Ez a kérdés már két évtizede foglalkoztatja az amerikai közgazdászokat és tudományszervezőket, aktualitását az "információs ipar" mérhető és érzékelhető előretörése ugyancsak fokozza. A nemzetgazdaságok fejlődését vizsgálva történetileg megállapítható, hogy a 19. századig a mezőgazdaság volt az uralkodó gazdasági forma. Az ipari forradalom hatására a fejlett országokban az agrárgazdaságot az ipargazdaság váltotta fel. A második világháború után a legfejlettebb országokban a szolgáltatási szektor részaránya nőtt meg jelentősen, az ipargazdaság így szolgáltatás-gazdasággá alakult. Ezek a súlyponteltolódások jól követhetők pl. az USA nemzeti jövedelmének elemzése alapján [2].

Az 1960-as évektől a szolgáltatás súlypontú gazdaságkodást — úgy tűnik — az "információgazdálkodás" váltja fel. Az információt árucikknek tekintik, amelynek értéke és ára van. A társadalmi átrendeződésben az információhoz való hozzáférés joga és lehetősége lesz a meghatározó.

Az "információs társadalom" kifejezést a közgazdász *Fritz Machlup* használta először egy 1962-ben megjelent munkájában [3]. Tudományos munkásságát a szabadverseny és a monopóliumok feltételeinek vizsgálatával kezdte, és az USA "ismeretiparának" (knowledge production) statisztikai elemzéséig jutott el. Megállapította, hogy az "ismeretipar" 1940-ben a nemzeti össztermelés 29%-a volt, 1970-re pedig elérheti az 50%-ot, mivel növekedési rátája a teljes nemzeti össztermelés egyéb összetevőivel

összevetve az átlagos növekedésnek 2,5-szerese. Az ebben az "iparágban" foglalkoztatottak aránya 1969-ben 31,6% volt, ami a dolgozó korosztályú diákokat is beszámítva 42,8%-ra emelkedik. E szektor jelentősége tehát nem elhanyagolható a jövő tervezése szempontjából. *Marc Porat*, aki az USA bruttó nemzeti jövedelmének 1929 és 1972 közötti alakulását és ezen belül az egyes szektorok arányait vizsgálta, úgy találta, hogy ugyan az "információs ágazatban" a legjelentősebb a növekedés, de azért nem olyan mértékű, mint *Machlup* előrejelzése [2]. Többen hangoztatják azonban, hogy ez a görbe még nem érte el a legmagasabb pontját, és a tetőzés a közeli jövőben várható [4, 5].

Machlup az "ismeretipar" körét a következő területekre terjesztette ki:

- ◆ kutatás és fejlesztés,
- ◆ oktatás (minden szintje),
- ◆ az információ hordozói, csatornái és közegei (könyvek, folyóiratok, rádió, tv stb.),
- ◆ az információs ipar berendezései (számítógépek, telekommunikációs berendezések, nyomdagépek stb.),
- ◆ információs szolgáltatások: a könyvtárak, információs központok stb. tevékenysége.

Mindezekkel a területekkel, de kiváltképpen a legutóbbival érintkezésbe kerülünk mindennap. Aktív résztvevői vagyunk a napjainkban folyó átalakulásnak, nemcsak mert mi is egyedei vagyunk a társadalomnak, hanem mert felelősek vagyunk a társadalom információellátásának biztosításáért, mint ezzel a feladattal megbízott "hivatásos" informátorok.

Az "információgazdálkodás" várható alakulását prognosztizálva *Michael D. Cooper* [4] az *információs termékek* számának növekedését jelzi. Pusztán

az a tény, hogy beléptünk az információs társadalom korszakába, nem hozza magával a szolgáltatások iránti igény megugrását!

Minden információs rendszernek kettős feladata van. Ki kell elégítenie a megfogalmazódott igényeket, ugyanakkor alakítóan kell visszahatnia ezekre az igényekre, vagyis képesnek kell lennie újabb igények felkeltésére, ami végül is az információs kultúra társadalmi méretű fejlődését eredményezheti. Ilyen módon az információs rendszerek fontos alakítói, formálói a kommunikációs kultúrának. Ezt a latens oktatói beállítottságot minden könyvtári, ill. tájékoztatói rendszer sugározza, *Maurice Line* szavaival élve "minden könyvtár tanító könyvtár" a szónak több értelmében. Az információs társadalom keretei között ezt a tevékenységet nagyobb hatásokkal kell folytatnunk. Alkalmasnak kell lennünk az információk széles körű szolgáltatására (s a fizikai hordozótól független információkezelésre), ehhez pedig meg kell tanulnunk és tanítanunk az információkkal való gazdálkodás új módjait. Nap nap után tapasztaljuk, hogy átrendeződőben vannak kapcsolataink a világgal, változóban vannak informálódási szokásaink és módjaink. Az információhoz való szabad hozzáférés joga valós társadalmi igényként fogalmazódik meg, ami stratégiaváltást követel a szűkebb értelemben vett, "hivatásos" információs rendszerektől.

Ezt tükrözve hangsúlyozta az UNESCO NATIS programja:

- ◆ az információ nemzeti érték;
- ◆ a tájékozódás társadalmilag meghatározott, tehát alakítható, mint szükséglet differenciálható, mint készség pedig fejleszthető;
- ◆ a társadalom egészét és a felső vezetőket egyaránt rá kell döbenteni tájékoztatásukra (informálatlanságukra) és az ebből adódó problémákra;
- ◆ tanítani, oktatni kell az információk megszerzésének, igénybevételének módját, a források használatát, a tartalmi és a technikai kérdések együttesét, azaz a tájékozódást [6].

Számítógépek alkalmazása a könyvtárosok és informátorok (szaktájékoztatók és dokumentátorok) képzésében

A napjainkban lezajló változások egyik elindítója, gerjesztője és egyben leghatékonyabb segédeszköze a számítógép. A technika legújabb eredményei, a könnyen mozgatható, otthon is használható, hálózatba is szervezhető mikroszámítógépek ma már valóban jelen vannak az élet minden területén, megfizethető összegekért. A mikroszámítógépek a kép-

megjelenítő monitorral vagy a közönséges otthoni tévékészülékkel ideális segédeszközei a különböző információs rendszerekkel való kapcsolatteremtésnek, valamilyen háttértár (lemez vagy esetleg kazetta) segítségével alkalmasak saját adatbázisok és adattárak felépítésére, kezelésére stb. Különösen jól használhatók a számítógépek mint *oktatási segédeszközök*. Pszichológusok vizsgálatai bizonyítják, hogy a számítógépek sikerrel alkalmazhatók még a csökkent értelmi képességű gyerekek oktatására is, mert megtorlás nélkül adnak a tanulóknak újrakezdési lehetőséget, messzemenően "tisztelőtben tartják" az egyéni munkatempót és felfogóképességet. A legtöbb tanuló/tanító program elemi lépésként építi fel a megértendő témakört vagy gyakorlásra szánt feladatot, amelynek nehézségi foka lassan emelkedik. A programok a párbeszéd élményét keltik, mivel minden választ azonnal értékelnek. A próbálkozások a program újraindításával tetszés szerinti számban ismételtethők.

Szervezetileg az oktatás csoportos vagy egyéni lehet. Szűkebb területünkről, a könyvtárügyből hozva a példákat: mikrogépek segítségével kiscsoportos formában tanítják a könyvtárhasználókat a párizsi Pompidou Központ könyvtárában a számítógépes irodalomkeresés stratégiájának elsajátítására [7]. Az amerikai egyetemeken széles körű program keretében tanítják — nemcsak a könyvtáros — hallgatókat a könyvtár és a szakirodalom megfelelő használatára, az információs források szakszerű igénybevételére. Úgy találták, hogy ezt a feladatot a leghatékonyabban számítógépekkel lehet megoldani. A Denveri Egyetemen 21 minitanfolyamot készítettek különféle témákról, az indexek, mutatók és referáló szolgáltatások használatától a cédulakatalógusok használatáig. Ezeket a hallgatók terminálon egyénileg is használhatják naponta *18 óra* hosszat. A "tanfolyamok" kb. 10 percesek. Amikor a diák helyet foglal a terminálnál, az köszönti őt és "megkérdezi": mi érdekli, melyik tanulóprogramot választja. Ezután jön a gépbe a megfelelő lemezről a kiválasztott program, és megkezdődhet az együttes tanulás [8]. Az *1. melléklet* a választékot, a menüt mutatja be. Tapasztalatok szerint a "tanulót" az nyugózi le jobban, ha a program a folyamatos párbeszéd illúzióját kelti. A *2. melléklet* illusztrált program ezt úgy éri el, hogy — a Biological Abstracts használatára oktatva — minden érdemi lépésnél "konzultál" a tanulóval, természetesen segítve és értékelve.

A Dartmouthi Egyetem könyvtára Illinois államban a számítógéppel segített oktatás központja. Itt a PLATO rendszer különböző tanító- és tanulóprogramjait az egyetemváros egész területén elérhetővé tették terminálok segítségével; a hallgatók ugyanúgy

használhatják, mint a tanárok vagy a könyvtárosok. A terminálokhoz szabadon hozzáférhetnek a kollégiumi hálótermekben, a könyvtárakban, a tantermekben, tanulószobákban és klubokban is.

Ahhoz persze, hogy mi könyvtárosok hatékonyan tudjunk tanítani, először tanulnunk kell. A számítógépes ismeretek oktatása már az 1960-as évek óta szerepel a könyvtáros- és informátorképző intézmények tantervében, de csak a 70-es évek közepén terelődött a figyelem a számítógépre, mint oktatási segédeszközre. Ez szorosan összefügg az online interaktív üzemmód általánossá válásával, ami teljes mértékben átalakította a számítógéppel való kommunikálás lehetőségét. Az 1970-es évek közepére a számítástechnika újabb eredményeként lehetővé vált saját mikrogépek használata, ami még általánosabbá tette a számítógépek alkalmazását, mivel megszűnt a kimért gépidő szorítása, és a nap bármely órájában rendelkezésre állt a gépi háttér.

Az oktatási intézményekben egyre-másra születnek tanítást és tanulást segítő programok, amelyekben folyamatokat modelleznek, berendezések működését tanítják, vagy éppen valamilyen idegen nyelvet tanítanak.

Ezen a téren a könyvtárügyben a British Library kutatási és fejlesztési részlegének (Research and Development Department, BL RDD) tevékenysége érdemel elsőként figyelmet, mert összefogta és tervszerűen irányította a képző intézményekben folyó, ilyen irányú munkákat. Kezdeményezésére és támogatásával kezdték meg 1975-től 16 könyvtáros- és informátorképző intézményben a mikroszámítógépek alkalmazhatóságával kapcsolatos kísérleteket [9]. Az elkészült programok tanúsága szerint a mikrogépek sikerrel használhatók a következő munkafolyamatok oktatására:

- ◆ szerzeményezés,
- ◆ katalogizálás,
- ◆ egyéb nyilvántartások készítése,
- ◆ terminálhasználat,
- ◆ információkeresési stratégia készítése, ill. információkereső rendszerek használata (e rendszerek a mikrókon modellezhetők).

Az oktatók által készített programokat a hallgatók egyénileg is használhatják felkészülésükhöz az oktatóközpontban [10].

1979-ben ugyancsak a British Library RDD kezdeményezésére teljes oktató programcsomag készült a Southamptoni Egyetem könyvtártudományi tanszéke (Southampton University Library and School of Librarianship) és az Észak-londoni Műszaki Főiskola könyvtárosképző karának (School of Librarianship, Polytechnic of North London – PNL) vezetésével [11]. A programok

kezdetben nagy teljesítményű számítógépet igényeltek, majd átírták őket DEC PDP kisgépekre.

Az oktató intézményekben kifejlesztett vagy alkalmazott programok három alaptípusba sorolhatók.

◆ Az első típusba azok az oktatóprogramok tartoznak, amelyek *a könyvtárakban széles körben használatos, általános célú programok* használatát tanítják, gyakoroltatják. Ide sorolhatók azok a programok, amelyek egy-egy általánosan használt adatbázis-kezelő rendszer, pl. a STAIRS, az ISIS, az ASSASSIN *használatára* oktatnak. Ezek zömmel szoftverismereteket, ill. tapasztalatokat adnak át. Ide sorolhatók a kész könyvtári célú programcsomagok használatának oktatásával kapcsolatos kezdeményezések is. Például a holland könyvtárosképző intézmények a tantervi reform eredményeképpen 1984-ben hat főiskola számára megvették az angol Lipman cég ADLIB (Adaptive Library Management System) nevű integrált számítógépes könyvtári rendszerét, és a hallgatók ezen keresztül tanulják a kisszámítógép könyvtári alkalmazásának lehetőségeit, ezzel egy időben első kézből szereznek tapasztalatokat az ADLIB rendszer használhatóságáról [12]. A rendszer valóban igen szellemes, gazdaságosan működtethető, sok jó megoldást tartalmaz, és valószínűleg jó szemléltető segédeszköz is [13].

◆ A második típusba *a könyvtári rendszer működését szimuláló oktatóprogramok* tartoznak. Segítségükkel az egyes könyvtári munkafolyamatokat, ill. a teljes könyvtári üzem működését tanítják.

Foglalkozunk először az ún. "housekeeping", vagyis a könyvtári "háztartási" munka megtanítását vállaló programokkal. A legteljesebb oktatócsomagot a már említett Southamptoni Egyetem, ill. a PNL könyvtárosképző tanszéke együtt készítette, pontosabban a londoni könyvtárosképző tanszék továbbfejlesztette Southamptoni verzióját. A programot LAMP (Library Automation Teaching Package) néven ismeri a szakirodalom. Kétkötetes nyomtatott változatát a British Library publikálta [14]. A programcsomag moduljai: szerzeményezési, katalogizálási és kölcsönzési egység. A kezdetben kötegelt (batch) üzemmódban működő nagygépes hátteret kisméretű géppel váltotta fel, a közvetlen használat állandó lehetőségét nyújtva. A diákok párban dolgozva töltik fel a mintaadatbázist a tanórákon.

Készültek programok a könyvtári munka egy-egy fázisának tanítására más oktató intézményekben is. A BLAISERS, a BLAISE-MARC a Sheffieldi Egyetemen (Postgraduate School of Librarianship and Information Science, University of Sheffield) működik, a British Library gépi rendszere MARC alapú rekordszerkezetének kezelésére, valamint helyi katalógus generalálására oktat a központi adatbázis használatával [10]. A Brighton Műszaki Fő-

iskolán (Department of Librarianship, Brighton Polytechnic) fejlesztették ki a BIRP tanítóprogramot, amely 495 egyszerűsített MARC rekorddal az online keresési technika elsajátítását segíti, míg a BLAISIM program szintén a BLAISE adatbázis megismertetését tűzte ki célul.

A NEPHIS (Nested Phrase Indexing System) az indexelés megtanítására szolgál. A hallgatók által indexelt tételeket később a tanórákon megvitatják. Ezt a programot a walesi főiskolán (College of Librarianship Wales, Aberystwyth) készítették.

A newcastle-i főiskolán (Department of Librarianship and Information Science, Newcastle) a láncindex – a hierarchikusan összetett felépítésű tárgyszavak mutatója – készítésének tanítására dolgoztak ki programot (Chain Indexing Package), míg Manchesterben (Department of Library and Information Studies, Manchester Polytechnic) a KWIC- és KWOC-indexek készítésére. Loughborough-ban az egyetem könyvtártudományi tanszékén (Department of Library and Information Studies, Loughborough University) olyan programot alakítottak ki, amely a PRECIS programrendszerrel végezhető, szintaktikai kapcsolatokat is feltüntető indexelési eljárást tanítja, ill. ezt gyakoroltatja a hallgatóval. Ez azért említésre méltó, mert a tartalmi feltárásnak ezt a módját használják Nagy-Britannia nemzeti bibliográfiája (British National Bibliography) feltáráshoz, továbbá az ERIC oktatásügyi rendszerben stb., és maga az indexelési technika sem mondható nagyon egyszerűnek.

Készültek még oktatócsomagok a könyvtárirányítási (management) problémák megoldásának tanítására (Loughborough, Lancaster Library), a könyvtári munka tervezésének, szervezésének bemutatására: a tanulóknak kell meghatározni pl. egy-egy munkafolyamat szakképzettségi szint-, létszám- és munkaidőigényét, amit azután a program értékel.

Saját olvasószolgálatos könyvtárosai képzésére fejlesztett ki oktatóprogramot a Manchesteri Műszaki Főiskola könyvtára CIRCO néven [15].

A gazdasági, ügyviteli és költségvetési kérdések oktató jellegű feldolgozására példa a RESERV (East Sussex County Library, Brighton).

A hallgatók önálló tanulását, valamint a számonkérést, a vizsgáztatást segítik a Loughborough-ban készített "Teach yourself data processing package", ill. a "Question and answer" programcsomagok.

Hazai példaként csak a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola osztályozási ismeretek tanítását célzó programját tudjuk említeni. Az ELTE könyvtártudományi tanszékén most van előkészületben – a Superbase adatbázis-kezelő programrendszer segítségével – a bibliográfiai tételek szerkesztését oktató program, és tervbe vettük az

OSZK fejlesztési csoportja által készített TUDOR programcsomag (p. 281–298.) használatának oktatását és begyakoroltatását [16]. Erre a célra nagyon megfelel a Commodore-64-es mikroszámítógép.

◆ A harmadik típus programjai (amelyeket már csak nagy számuk miatt is illik elkülönítenünk) az online keresés technikáját, a nagy adatbázisok gazdaságos használatát oktatják: ebben a vonatkozásban túllépnek a könyvtár keretein ténylegesen és képletesen is.

Az információkeresési módszerek elsajátítására sok program született, ami szintén jelzi a kérdés fontosságát. Mikroszámítógépet e feladat megoldásának tanítására először a Londoni Egyetem Központi Tájékoztató Szolgáltatásánál (Centre for Information Services – CIS – of the University of London) alkalmazták. Ezek PET mikrogepek voltak. Majd az INSPEC adatbázis használta ezt a géptípust saját – adatbevitelt előkészítő – munkatársainak és az adatbázis használóinak oktatására, illetve a Dialog (USA) parancsnyelvének megismertetésére.

Az online keresés elsajátítását segíti a TRAINER nevű oktatóprogram, amely a Pittsburgi Egyetemen (USA) készült, és a Dialog adatbázisainak használatára oktat. Hasonló feladatra vállalkozik a FOSSILS (Postgraduate School of Librarianship and Information Science, University of Sheffield), amely a Dialog adatbázisok közül az ERIC és egyéb társadalomtudományi adatbázisok szerkezetét, rendszerét ismerteti, különös tekintettel a be- és kijelentkezés (login, logoff) teendőire és a megfelelő stratégia kialakítására.

Az online keresési módszerek tanítására hazánkban az OMIKK-ban is mikrogepeket használnak. A keresést szimuláló szemléltetés jó eszközei a mikroszámítógépek, amelyeken sikeresen lehet "konzerválni" az online keresés teljes menetét, később pedig akár több monitorral újra és újra le lehet játszani a tényleges kapcsolat felvétele nélkül. Ki lehet egészíteni kérdésekkel, magyarázatokkal, be lehet építeni a tananyagba. Az előadások szerves részeként ilyen "konzervált" példákkal tanítják a Dialog, a Data-Star, az SDC-Orbit és a Pergamon InfoLine parancsnyelvet és adatbázisainak használatát.

Utrechtben hasonló céllal hoztak létre online oktatóközpontot hét terminállal és négy monitorral, egynapos online keresési tanfolyamok céljára.

A mikroszámítógépek mellett a keresési technika rögzítésének jó eszközei a videoberendezések, amelyek ugyancsak az "élő keresés" illúzióját keltik. A londoni CIS munkatársai már 1978-ban multimédiás oktató programcsomagokkal álltak elő [17], de sok más helyen is készítettek videofelvételeket, így

a kaliforniai Berkeley Egyetemen vagy Hawaiiiban stb. A kaliforniai egyetem könyvtártudományi tan-
székén 40 perces felvételt készítettek az online katalo-
gus használatáról.

Hazai viszonylatban az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézete jár elől jó példával e téren; tapasztalatait felhasználva az OMIKK is áttér erre a rögzítési módszerre [18].

A számítógépek használatának oktatása

A mikrók megjelenésével megváltozik a számítógépek könyvtári alkalmazásának stratégiája. Megfigyeshető áron lehet a belső könyvtári munkafolyamatokat gépesíteni, az integrált könyvtári rendszereket kiépíteni, amelyekben a későbbi munkafolyamatok hasznosítani tudják a korábbi munkafolyamatok során megállapított és a rendszerbe bevitt adatokat. A szerzeményezéskor kapott adatok a feldolgozás alatt fokozatosan kibővülnek, és párhuzamos munkavégzés nélkül áll elő a szükséges adatok összessége. Az integrált könyvtári "adatfeldolgozási" rendszer moduláris szerkezetű, így a számítógép alkalmazása lépcsőzetesen történhet. Általában a kölcsönzési (és körözési) modulok a legnépszerűbbek a könyvtárak körében, ezzel ugyanis látványos fejlesztést lehet végrehajtani, és a könyvtár témédek adminisztrációtól szabadul meg. A moduláris szemlélet lehetőséget ad arra, hogy – megismerkedve a technikával és eredményeivel – a könyvtár később továbbléphessen a szerzeményezés és/vagy a feldolgozó munka gépesítése felé, és megvalósítsa az egyetlen, komplex adatbázis szervezésének eszméjét.

A könyvtáros és a könyvtár szempontjából mindenképpen nagy jelentőségű az első találkozás a számítógéppel. Tudomásul kell vennünk, hogy nálunk nincsenek számottevő számítógépes hagyományok, de a számítógépek hardver- és szoftverfejlődésének eredményeképpen a tanulást nem kell a legelső szintről kezdenünk, levághatunk bizonyos kanyarokat. Nincs szükségünk például széles körű programozói ismeretekre. Az egyetemi szintű és a posztgraduális képzés keretein belül ugyan kapnak a hallgatók bizonyos ismereteket a magas szintű programnyelvekről, de ezek inkább csak a gépi technikára való ráhangolódást szolgálják. Az a célunk, hogy a hallgató megtanulja, mire képes a számítógép, mi várható tőle – milyen áron és milyen feltételek között –, és hogy ezekkel az ismeretekkel felvértezve *meg tudja fogalmazni* a számítógépes szakembernek, milyen feladat megoldásában kéri a segítségét. A gépi technikát a *felhasználás* oldaláról kell megismernünk; semmiképpen sem a könyvtáros

feladata, hogy programokat írjon (de természetesen teheti, ha kedve és képzettsége van hozzá!), sokkal inkább, hogy használni tudja a gépeket. Ehhez ma már olyan "kényelmes", felhasználóra orientált (user friendly) programok állnak rendelkezésünkre, amelyek természetes nyelven "társalognak" partnerükkel, minden lépést előre megmagyaráznak, és maximálisan segítenek. A legfontosabb teendőnk tehát megbarátkozni ezzel a technikával, és alapszintű számítógépes kultúrát szerezni a gépek használatával.

Az elsajátítandó ismeretek köre azért így sem szűk, s külön probléma, hogy – főleg a közművelődési – könyvtárakban ma egy rendkívül kis kapacitású géptípus – a Commodore-64 nem professzionális személyi számítógép – terjedt el, amely valójában csak oktatási célra használható. Fontos lenne azonban, hogy a használatához szükséges ismereteket a lehető leggyorsabban és intézményesen a könyvtárosok rendelkezésére bocsássuk – magyarul: *meg kell szervezni a képzést a lehető leggazdaságosabb formában*. Ez az igény már 1984 őszén megfogalmazódott a Művelődési Minisztérium Vezetőképző Központja által szervezett továbbképzésen, amelyen a megyei könyvtárigazgatók vettek részt. A Vezetőképző Központ gyorsan reagált a kérésre, és a megyei könyvtárakból küldött 16 résztvevő számára már 1985 februárjában tanfolyamot indított, amely az általános géphasználati ismeretek oktatásán kívül arra is vállalkozott, hogy képet adjon a mikrogépek használatának lehetőségeiről és a hazai tapasztalatokról*. A márciusi foglalkozásokon már konkrét rendszereket mutattak be, és további bemutatókat, valamint konzultálási lehetőségeket szerveztek októberben, illetőleg 1986 februárjában. A tanfolyam 1986. júniusban zárul, tapasztalatainak feldolgozása után jövőre a főiskolai könyvtárosoknak készítene elő hasonló kurzusokat.

Szervezett képzés keretében szereztek minimális géphasználati ismereteket az Állami Gorkij Könyvtár, valamint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum könyvtárosai, akik a közeljövőben Commodore és más személyi számítógépre tervezett rendszereket fognak üzemeltetni.

Az LSI Alkalmazástechnikai Tanácsadó Szolgálat 1986-tól szintén vállalkozik mikroszámítógépes ismeretek tanítására, a részvételi díj azonban meglehetősen magas [19]. A tanfolyamok az előzetes tervek szerint az alkalmazói oldal sajátosságait figyelembe véve, a már működő rendszerek tapasztalataira kívánják építeni.

* *Báttonyi Bélánénak*, az MM Vezetőképző Központ munkatársának személyes közlése.

A Népművelési Intézetben a közművelődési szakemberek igényeit alapul véve szerveztek tanfolyamokat a Commodore típusú személyi számítógépek széles körű hasznosítására. A Népművelési Intézet Természettudományos Technikai Művelődés és Koordinációs Csoportja 1984 végétől – a nyilvántartási, dokumentációs és tájékoztatási programok mellett – több oktatóprogramot is kifejlesztett, elsősorban közművelődési és életmódjavítási célra. Így például programokat készítettek kérdőívek szerkesztésére, megbeszélések lebonyolításának jobb megszervezésére, vizsgák lebonyolítására, szociológiai modellek felállítására, a gyorsolvasás megtanulására. E programok kb. 2–3000 Ft-ért kerülnek kereskedelmi forgalomba, és beszerezhetők a Népművelési Intézettől.

Láthatjuk, hogy vannak már hazai kezdeményezések is a számítógépet használó könyvtárosok képzésére. A jövő útja mindenképpen a *képzés centralizálása és központi irányítása*; örvendetes az MM Vezetőképző Központ és az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központja között kialakuló együttműködés.

Az alapképzés megszervezése után vállalkozhatunk majd továbbképzésre, céltanfolyamok és tapasztalatcserék indítására, valamint olyan további szakmai konferenciák szervezésére, amelyet a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Neumann János Számítógéptudományi Társaság közösen szervezett 1986 januárjában. Ez az érdemi és hatékony módja a számítógépes kultúra fejlesztésének.

1. melléklet

TÉMAKÖR	KÓD
Hogyan keressünk életrajzokat: Élő személyek Elhunyt személyek Szerzők	BIOG1 BIOG2 BIOG3
Hogyan keressünk könyvismertetőket: Általában könyvekről 3 hónapnál újabb könyvekről 1905 előtt megjelent könyvekről	BOKREV1 BOKREV2 BOKREV3
Hogyan használjuk a cédulakatalógust: Leíró (betűrendes) katalógus Szakkatalógus/tárgyszókönyv	CARCAT1 CARCAT2
Hogyan használjuk az információs forrásokat: Enciklopédiák Almanachok, évkönyvek, statisztikák	GENINF1 GENINF2
Hogyan használjuk az időszaki kiadványok mutatóit: Readers Guide Társadalomtudományi indexek PAIS Bulletin	MAGIND1 MAGIND2 MAGIND3
Hogyan használjuk a referáló szolgáltatásokat: Referáló kiadványok és indexelő szolgáltatások összehasonlítása A Biological Abstracts ismertetése A Dissertation Abstracts ismertetése A Psychological Abstracts ismertetése	ABSTRI BIOAB1 BIOAB2 DISSAB PSYAB
Az ERIC (Education Information System): Oktatással kapcsolatos kutatások (RIE) Current Index to Journals in Education (CIJE)	ERIC1 ERIC2
Semináriumi/félévi dolgozatok készítésének kutatási módszerei: Keresési stratégiák	RESEARI

BIOLOGICAL ABSTRACTS

JÓ REGGELT!

ÖRÜLÖK, HOGY ÚGY DÖNTÖTT, KIPRÓBÁL NÉHÁNYAT A KÖNYVTÁR HASZNÁLATÁT OKTATÓ PROGRAMOK KÖZÜL. KÉREM, TANULMÁNYOZZA A BILLENTYÜZET MELLETTI LISTÁT, ÉS VÁLASSZON AZ ÖNT ÉRDEKLŐ TÉMA KÓDJÁNAK BEGÉPELÉSÉVEL!

Felhasználó:

BIOABI

BIOABI A BIOLOGICAL ABSTRACTS HASZNÁLATÁT BEMUTATÓ OKTATÓPROGRAM. HA SZERETNÉ HASZNÁLNI, NYOMJA MEG A CR-BILLENTYÜT, HA NEM, A STOP-OT. A BIOLOGICAL ABSTRACTS IGEN HATÉKONY ESZKÖZ. ÉVENTE 90 ORSZÁG MINTEGY 140 000 BIOLÓGIAI TÉMÁJÚ SZAKCIKKÉT DOLGOZZA FEL. A HAVONTA KÉTSZER MEGJELENŐ SZÁMOK IS TARTALMAZNAK TÁRGYI, SZERZŐI (NÉV-), HIERARCHIKUS MUTATÓKAT (INDEXEKET) ÉS KERESZTHIVATKOZÁSOKAT (KOORDINÁLT INDEXEKET). TEGYÜNK EGY EGYSZERŰ PRÓBÁT! A BIOLOGICAL ABSTRACTS MELYIK MUTATÓJÁT HASZNÁLNA, HA ARRA KÍVÁNCSI, HOGY DR. WILLIAM KEETON, A CORNELL EGYETEM NEVES BIOLÓGUSA PUBLIKÁLT-E VALAMIT A KÖZELMŰLTBAN?

1. TÁRGYMUTATÓ
2. SZERZŐI MUTATÓ
3. HIERARCHIKUS MUTATÓ
4. KERESZTHIVATKOZÁSOK

KÉREM, VÁLASZOLJON A MEGFELELŐ SZÁM MEGADÁSÁVAL!

Felhasználó:

2

HELYES, IGAZA VAN, A SZERZŐI MUTATÓBAN KEETON, WILLIAM NÉV MELLETT KERESVE A KÖVETKEZŐ ADATOKAT TALÁLJA AZ 1969-ES ÉVBEN

KEETON, W. T. — 50512
56290

MOST NÉZZÜK, HOGYAN ÉRTELMEZI EZEKET A SZÁMOKAT. ÖN SZERINT A KEETON NEVE UTÁNISZÁMOK

1. A DÁTUMOT
2. A REFERÁTUM AZONOSÍTÓSZÁMÁT
3. AZ OLDALSZÁMOT
4. A SZERZŐ TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI SZÁMÁT JELENTIK?

KÉREM, VÁLASZOLJON A MEGFELELŐ SZÁM MEGADÁSÁVAL!

Felhasználó:

1

NEM. TUDOM, HOGY NÉHA NEM KÖNNYŰ MEGÁLLAPÍTANI A DÁTUMOT A HIVATKOZÁSI ADATOKBÓL, DE EZEK A SZÁMOK MOST NEM AZ ÉVET, HÓNAPOT ÉS NAPOT JELZIK. PRÓBÁLKOZZÉK ÚJRA!

Felhasználó:

4

NEM. BÁR A KÓDSZÁMFÓBIA ANNYIRA MEGTÁMADTA A MODERN EMBER GONDOLKODÁSÁT, HOGY NEM HIBÁZTATHATOM A VÁLASZ MIATT, MOST MÉGSEM A SZERZŐ TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI KÓDSZÁMÁRÓL VAN SZÓ. A KÉT SZÁM KÖZVETLENEBB KAPCSOLATBAN VAN A KERESETT IRODALOMMAL. PRÓBÁLJON MEG EGY MÁSIK VÁLASZT!

Felhasználó:

2

JÓL GONDOLTA, AZ 50512 ÉS 56290 A KEETON NEVŰ SZERZŐ CIKKEIRŐL KÉSZÜLT REFERÁTUMOK AZONOSÍTÓSZÁMA. MAGUK A REFERÁTUMOK AZ INDEX MELLETT TALÁLHATÓ KÖTETEKBE VANNAK, 1-TŐL 140 000-IG FOLYAMATOSAN SORSZÁMOZVA.

Irodalom

- [1] PARKER, E.: Information and society: a report to the National Commission on Libraries and Information Science. Washington, D. C.: The Commission, 1973.
- [2] PORAT, M.: The information sector: definition and measurement. US Department of Commerce Office of Telecommunications. OT Special Publication. US Government Printing Office. Washington, D. C. 1977. 128. p.
- [3] MACHLUP, F.: The production and distribution of knowledge in the United States. Princeton, New Jersey.: Princeton University Press, 1962. 216 p.
- [4] COOPER, M. D.: The structure and future of information economy. = Information Processing and Management. 19. köt. 1. sz. 1983. p. 9-26. L. még TMT, 32. köt., 1-2. sz. 1985. p. 58-63.
- [5] CRAWFORD, S.: The origin and development of a concept: the information society. Bulletin of the Medical Library Association, 71. köt. 4. sz. 1983. p. 380-385.
- [6] National library and information services: A handbook for planners. Ed. by Penna, C. V. — Foskett, D. J. — Sewell, Ph. London-Boston, Butterworth, 1977. 231 p.

- [7] GOURHAND, A. A.: Micro-informatique à la Bibliothèque publique d'information: une expérience de recherche documentaire informatisée. = Bulletin des Bibliothèques de France, 28. köt. 5. sz. 1983. p. 473–476.
- [8] Library user education. Are new approaches needed? Conference, Cambridge, 1979.
CULKIN, P. B.: CAI and instruction in the use of computerized systems. British Library Research and Development Report, 1980. 5503. p. 70–75.
- [9] VICKERY, B. C.: The use of online search in teaching. An assessment of projects carried out by UK Schools of library and information studies. British Library Research and Development Report, 1977. 5390. 43 p.
- [10] TEDD, L.: The use of computer-based packages in the teaching of librarianship and information science. Report of a seminar held at Manchester Polytechnic. British Library Research and Development Report, 1979. 5528. 38, XI p.
- [11] Minis, micros and terminals for libraries and information services. Ed. by Gilchrist, A. Heyden and British computer Soc. London, 1981. 121 p.
- [12] FARROW, C.: How the Dutch schools of library and information science chose their automation facilities. = Education for Information, 2. köt. 3. sz. 1984. p. 229–234.
- [13] ROSS, M. R. – BUTCHERS, K. C.: ADLIB Design. An adaptive library system. Lipman Management Resources Lim. London, 1982. 112 p.
- [14] EYRE, J.: Library Automation Teaching Package (LATP). Vol. I–II. The Polytechnic of North London School of Librarianship and Information Studies, 1980. British Library Research and Development Report, 1980. 5709. I. köt. 226 p. II. köt. 141 p.
- [15] ELLIOT, L.: CIRCO at Manchester Polytechnic library, the development of a staff training package. = Audiovisual Librarian, 10. köt. 4. sz. 1984. p. 205–210.
- [16] TUDOR-C SZELEKT: Szelektív információszolgáltatásra alkalmas Tematikus Univerzális Dokumentumkereső Rendszer Commodore–64 mikroszámítógéphez (készítette az OSZK fejlesztési csoportja). Bp. Országos Széchényi Könyvtár, 1985. – mágneses adathordozón.
Megjegyzések a dokumentációs és könyvtári szoftverek kérdéséhez. = TMT, 33. köt. 3. sz. 1986. p. 150–152.
- [17] VICKERY, A. – BATTEN, A. M.: Development of multimedia teaching packages for user education in online retrieval systems. = Online Review, 2. köt. 4. sz. 1978. p. 367–374.
HASKELL, G.: How videotaped online searches can supplement the teaching of online search strategy. = Online Review, 8. köt. 6. sz. 1984. p. 561–568. (Ismerette a TMT, 32. köt. 10. sz. 1985. p. 494.)
- [18] NOVÁK Teréz – ROBOZ Péter: Online közvetítő tanfolyamok az OMIKK-ban. = TMT, 33. köt. 3. sz. 1986. p. 123–129.
- [19] SALGÓ Iván: Mikroszámítógépes tanfolyamok '86. Barátkozás az új technikával. Szakmai továbbképzés. OMIKK – LSI ATSZ, Bp. 1986. 189 p.

BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta: Számítógép és oktatás. A számítógéppel segített oktatás és a számítógépet használók oktatása a könyvtárügyben

Azáltal, hogy az információ áruvá vált, meg is kell tanulni ennek az árunak a természetét. Oktatására éppen a számítógép – ennek az árunak a kezelőeszköze – a legalkalmasabb: a géppel folytatott párbeszéd lehetővé teszi, hogy a tanuló mindig csak a neki megfelelő szinten ismerkedjék a tananyaggal. A könyvtárosképzés számítógépes támogatásának már több éves hagyományai vannak: fő területei az adatbázis-kezelés és információkeresés, illetve a “könyvtárháztartás” (szerzeményezés, folyóiratnyilvántartás, katalogizálás és kölcsönzés). A szerző áttekinti ezeknek az oktatóprogramoknak külföldi választékát, és ismerteti a hazai kezdeményezéseket, melyek egyelőre az ETO és osztályozási ismeretek tanítására korlátozódnak. Valamivel jobb a helyzet a számítógépek használatának oktatásában, ami elsősorban a mikroszámítógépek megjelenésének köszönhető. Külön említést érdemelnek az életmódjavítást, a kommunikációs tevékenységeket

BOBOK-BELÁNYI, B.: Computer and training. Computer aided training and training of computer-users in library science

Since information has become a marketed commodity, also proper use of it is to be mastered. Precisely the information medium itself, i.e. the computer constitutes the most suitable means for training: the interactive communication with the machine enables the learner to get acquainted with the subject-matter on a level adequate to his actual knowledge. The computer aided training of librarians dates back to many years and has its own traditions: its main fields are data base management, information retrieval and library house-keeping (acquisition, serials-control, cataloguing and circulation). The author surveys the selection of these training programs available abroad and gives information on the initiatives launched in our country but limited – for the time being – to training UDC and classification attainments. The situation in the field of computer application training is slightly better due primarily to the advent of microcomputers. The training programs aiding the communica-

támogató oktatóprogramok, melyeket készítjük, a Népművelési Intézet rendkívül olcsón a szélesebb vásárlóközönségnek is ajánl. A továbblépés mindenképpen a különböző, egyelőre spontán és helyi kezdeményezések támogatása, nem utolsósorban azért, hogy kezdeményezéseik megfelelő nyilvánosságot kapnak.

* * *

БОБОК-БЕЛАНИ, Б.: ЭВМ и обучение. Обучение при помощи ЭВМ и обучение пользователей ЭВМ в библиотечной работе

Благодаря тому, что информация стала товаром, возникла необходимость изучить характер этого товара. Наиболее подходящим средством изучения является как раз само средство обработки информации — электронно-вычислительная машина: диалог, ведущийся при помощи ЭВМ, создает возможность того, чтобы ученик ознакомился с программным материалом всегда только на соответствующем ему уровне. Обучение библиотекарей при помощи ЭВМ имеет уже многолетнюю традицию: основные области — это система управления базами данных и поиск информации, или „библиотечное хозяйство“ (комплектование фонда, учет серийных изданий, каталогизация и абонемент). Автор дает обзор выбора зарубежных программ по обучению, знакомит с инициативами в Венгрии, которые пока еще ограничиваются обучением знаниям классификационных систем и УДК. Немного лучше положение в обучении применению ЭВМ, в первую очередь благодаря появлению микро-ЭВМ. Отдельное внимание заслуживают обучающие программы, направленные на улучшение образа жизни, коммуникативной деятельности, разработчик которых, Институт народного образования, очень дешево предлагает для покупки. Дальнейший шаг непременно такой, чтобы различные, пока еще произвольные, местные начинания нашли поддержку, не в последнюю очередь, путем получения огласки.

* * *

tion activities or the improvement of the way of life are worthy of special attention. These programs are offered at a low price for a wider range of prospective buyers by their producer, the National Public Education Centre. It is the promotion of various, voluntary and local initiatives that will by all means make considerable progress principally via giving them proper publicity.

* * *

BOBOK-BELÁNYI, B.: Computer und Unterricht. Der computergestützte Unterricht und die Weiterbildung der Computerbenützer im Bibliothekswesen

Da Information heute als Ware fungiert, ist auch die Natur dieser Ware zu lernen. Für Unterricht ist gerade der Computer — das Werkzeuge dieser Ware — am geeignetsten: der mit der Maschine geführte Dialog ermöglicht, dass der Schüler immer auf dem ihm entsprechenden Niveau mit den Lehrstoff konfrontiert wird. Der rechnergestützte Unterricht der bibliothekarischen Ausbildung hat schon eine mehrjährige Tradition: seine Hauptgebiete sind die Verwaltung von Datenbasen und Informationsrecherche, sowie die „Haushaltsarbeiten“ in der Bibliothek (wie Beschaffung, Katalogisierung, Verleih, usw.). Der Author überblickt die Auswahl der Unterrichtsprogramme im Ausland und die inländischen Anregungen; die letzteren beschränken sich auf den Unterricht der Klassifikation und UDK. Etwas besser scheint die Lage im Unterricht der Rechentechnik selbst zu sein, was in erster Linie den Mikrocomputern zu verdanken ist. Besonders erwähnenswert sind einige Programme, die die Verbesserung der Lebensweise, der kommunikativen Handlungen unterstützen; ihr Hersteller, das Institut für Volksbildung versucht, sie zu sehr billigem Preis einer breiteren Öffentlichkeit anzubieten. Die spontanen örtlichen Anregungen sind besonders zu unterstützen, nicht zuletzt auch durch eine bessere Publizität.

* * *